Sandnes som friluftskommune

Ingjerd Bratterud

Parksjef, Sandnes kommune

Når det gjelder tilgang på friluftsområder, er det min påstand at Sandnes er vinneren i "kampen om arealene". Kommunen er rikt utrustet fra naturen sin side. Med sine 300 km^2 er det store naturområder som gir varierte muligheter for naturopplevelse og rekreasjon. Og ikke bare for kommunens egen befolkning. Sandnes er en viktig friluftskommune for hele Nord-Jærens befolkning, tilsammen mer enn 200.000 mennesker. Skal Stavangers 100.000 innbyggere oppleve noe annet enn å gå på opparbeidete turveger gjennom kulturlandskapet, så må de ut av sin egen kommune, og da er nok Sandnes i stor grad vertskommune. Kommunen har lenge vært seg denne rollen bevisst, kommuneplanen har følgende formulering:

"Friluftsområdene i Sandnes er sentrale i regional sammenheng"

Hovedtyngden av større naturområder for friluftsliv ligger i den østlige delen av kommunen. Terrengformasjoner, vegetasjon, innsjøer og vassdrag gir landskapet her stor variasjon og særpreg. Kommunen har også en lang og variert kystlinje med øyer og holmer. I vest dominerer jordbrukets kulturlandskap.

I Sandnes har det vært en sterk satsing på tilrettelegging for friluftsliv på hele 90-tallet. Det kom skikkelig igang i forbindelse med utarbeidelse av den første miljøplanen for Sandnes, hvor friluftsliv ble et sentralt tema. En grundig gjennomgang av situasjonen og analyse av mulighetene ga grunnlag for en fremtidsrettet handlingsplan for friluftsliv. Miljøplanen ble et arbeidsredskap som har hatt stor betydning for kommunens prioritering av midler til formålet. Siden 1993 har det hver år blitt satt av kr. 500.000 på det kommunale budsjettet til nye friluftstiltak. Tidligere var dette et arbeidsområde som ingen hadde et klart ansvar for, og som ikke var tilgodesett med økonomiske midler. Nå rulleres miljøplanen hvert 4. år i takt med kommuneplanen, og hvert år følges den opp med en miljørapport og et miljøprogram.

En administrativ *tverrfaglig friluftsgruppe ble* etablert i 1990 som direkte følge av den vedtatte miljøplanen. Gruppa er sammensatt med representanter fra:

- rådmannen v/miljøvernleder og jordbrukssjef
- kultursjef
- helse- og sosialsjef
- skolesjef
- teknisk sjef v/byplansjef og parksjef, sistnevnte som sekretær for gruppen

Selv om ansvaret for oppgavene ligger i linjen, vil jeg påstå at gruppen har hatt stor betydning for innsatsen innenfor friluftssektoren i kommunen. Sammen er det alltid lettere å finne frem til gode idéer og få løst oppgavene. I forhold til grunneiere er det f. eks. viktig

at jordbrukssjefen deltar aktivt i gruppen. Friluftsgruppen har initiert en rekke tiltak for å bedre tilgjengeligheten til og i turområder og områder for bading. Hver år arrangerer friluftsgruppen "Friluftslivets uke", med en rekke tiltak og arrangementer, hvor utdeling av friluftsprisen "Årets gjerdeklyver" er blitt et fast innslag. Det var en glede for oss at statssekretær Jesper Simonsen kunne dele ut årets pris. I år har vi med bakgrunn i denne konferansen, lagt friluftslivets uke til denne uken, og det foregår mye rundt omkring i områdene våre. Bl. a. skal vi senere i dag åpne en ny turveg, og i morgen en ny badeplass. Vi prøver selvfølgelig å få media til å være tilstede ved slike anledninger.

Sandnes har gjennom flere år markedsført seg som **helse- og miljøbyen.** Som eneste by i Norge deltar Sandnes i WHO sitt internasjonale nettverk av helsebyer. Kommunens satsing på friluftsliv kan klart sees i sammenheng med en visshet om at aktivitet og opplevelse ute i naturområder, forebygger helseplager og øker trivselen. Og nyere forskning har dokumentert at jo bedre tilgang folk har på grønne områder, jo mer bruker de disse områdene.

I Sandnes har vi sett det som naturlig med tilrettelegging på et enkelt nivå. Der det er "stor trafikk", og dermed sterk slitasje, skal det tilrettelegges slik at naturen kan tåle bruken. Det er viktig å la naturen ligge så urørt som mulig. Det er slik de fleste ønsker at det skal være i et rekreasjons-/friluftsområde. Tilrettelegging tilpasset naturforholdene og terrenget er derfor viktig.

Parkavdelingen har ansvar for skjøtsel av kommunens skogsområder, som alle er rekreasjonsområder.

Spesielle områder og anlegg for funksjonshemmede krever en større grad av tilrettelegging. Det legges vekt på å lage mange og varierte typer anlegg. Det er viktig at flest mulig har et tilbud både i nærheten av boligen og i de større områdene utenfor sentrum.

Av tiltak vi har arbeidet med, vil jeg nevne:

- merking og rydding av stier, til sammen 110 km
- bygging av turveger, til sammen 40 km
- etablering av naturstier, til sammen 7,5 km
- bygging/utvidelse av parkeringsplasser i til knytning til alle utfartsområdene
- etablering av badeplasser
- tildeling/utsetting av gjerdeklyvere, til sammen er 270 gjerdeklyvere tildelt grunneiere
- tilrettelegging for kano i Ims-Lutsi-vassdraget, også for funksjonshemmede
- båtutsettingsplasser i vann og sjø
- badebrygge for funksjonshemmede i Lutsivannet
- fiskebrygge for funksjonshemmede i tilknytning til Figgjoelva
- informasjon

På **informasjonssiden** bør vårt friluftskart trekkes frem, likeså brosjyren om fiskemuligheter i kommunen. Begge disse er sendt ut til alle husstandene og fordeles også i nabokommunene. Friluftskartet har også tekst på engelsk med bakgrunn i at vår region har mange innbyggere fra andre land. Kartet brukes også som informasjonsgrunnlag på oppslagstavlene ute i områdene. Det er også utgitt en trykksak om muligheter for ferskvannsfiske i kommunen.

Kommunens område **Alsvik** i Ims-Lutsivassdraget må også nevnes spesielt. Her er det

etablert et område som nå både nyttes som utfartsområde for familier, lag og organisasjoner, som leirsted og ekskursjonsområde for skoleklasser. Det er også tilrettelagt for at funksjonshemmede skal ha mulighet for å komme seg ut i kano/båt. Området vil i fremtiden bli svært viktig i undervisningssammenheng.
Litt spesielt er det at vi har en **turistforeningsløype** bare 10 minutters kjøring fra Sandnes sentrum hvor vi nå er, og nordover på østsiden av Gandsfjorden til Dale. Og det er en meget krevende løype med en rekke kvaliteter; panoramautsiktspunkter, badevann, frodige lier, sjøkontakt og ikke minst mulighet for god mosjon. Løypa er etablert etter initiativ fra Stavanger turistforening, og kommunen har bidratt med praktisk tilrettelegging.

Vi må også nevne **Storåna og Stokkelandsvannet,** som vi har utgitt en egen trykksak om. Storåna starter i Stokkelandsvannet og munner ut i Gandsfjorden. Området byr på en fantastisk mulighet for turer og opplevelser så og si midt i byen, med interessant natur- og kulturlandskap og mange minner om byens historie. I 1988 fikk vi åpnet en sammenhengende turveg langs Storåna helt fra sentrum og opp til Stokkelandsvannet, og i 1991 ble turvegen rundt Stokkelandsvannet åpnet, tilsammen utgjør dette 7,5 km turveg. Etter iherdig innsats for å få bort forurensningen fra Storåna, kan en idag fiske både ørret og laks her. Hver år, dersom det er vann nok, arrangerer kommunen en fiskefestival for barn i Storåna. I dag snakker vi om å få åpnet den nederste delen av Storåna, slik at vi får et sammenhengende grøntdrag helt ut i fjorden.

Sandnes er også Norges sykkelby nr. 1. Å få folk til å bruke sykkelen er en viktig oppgave som kommunen arbeider aktivt for. Sammen med nabokommunen Sola er det utgitt et sykkelkart. Et nytt sykkelkart for Sandnes er under utarbeidelse, men det ble desverre ikke ferdig til denne konferansen. De som deltok på sykkelturen i går, la sikkert merke til at det flere steder var henvisningsskilter for sykkelløyper

Rogaland arboret som ligger i Sandnes kommune, må også nevnes. Arboretet drives av en stiftelse, og er et av regionens mest benyttede friluftsområder, med sine 600 da, 12.000 trær -og busker fordelt på 1.200 forskjellige arter og kultivarer, 12 km med turveger/-stier og flere damanlegg.

Vi har kun ett anlegg som er spesielt tilrettelagt for **skiaktivitet.** Melsheiområdet har tilsammen 7,5 km lysløype, det ligger bynært og noen meter høyere enn byen og er derfor svært godt besøkt når det kommer snø. Det er tilgangen på snø som er begrensningen, i 1997 hadde vi bare 7 dager med skiføre. Men jeg tør påstå at det ikke er mange steder hvor det blir kjørt opp skiløyper så snart som her.

Kommunen har også påtatt seg måling av istykkelsen på 4 bolignære vann. I 1997 var det 13 dager med sikker skøyteis, og disse dagene ble benyttet flittig. I år har det ikke vært dager med sikker skøyteis.

Som tidligere nevnt, setter kommunen av **kr. 500.000 årlig til nye friluftstiltak.** Kommunens egne midler utløser igjen eksterne midler:

- DN -midler
- Fylkeskommunale midler
- Spillemidler
- Aksjon Jærvassdrag
- Sponsorer

Nettopp innenfor friluftsområdet er det viktig med "gulrøtter".

DN - midlene har dessverre "tørket' helt inn, det er sørgelig at staten nedprioriterer sin innsats i en tid hvor vi vet hvor viktig det er å få folk ut i naturen.
Heldigvis har vi en **fylkeskommune** som faktisk bidrar like mye som staten gjorde tidligere.

Spillemidlene er blitt en viktig tilskuddspost, selv om reglene i noen sammenhenger kan oppfattes som litt spesielle. Jeg skal nevne et eksempel på hvorfor jeg sier dette. Syklistenes landsforening lanserte i 1997 et forslag om å gjenoppbygge Orstad gamle bro over Figgjoelva, slik at det kunne etableres en sammenhengende tur- og sykkelveg fra Sandnes sentrum og helt til Bryne. Både Klepp og Sandnes kommuner tente på idéen og etablerte et samarbeidsprosjekt for å få dette til. Det ble satset på stønad fra spillemidlene, men vi har fatt avslag fordi vi baserer oss på eksisterende turvegsystem. Hadde vi bygd noen meter med ny turveg, ville vi ha fått midler også til broen. - .

Aksjon Jærvassdrag er et lokalt satsingsprogram hvor også friluftstiltak er tilgodesett med midler.
Når det gjelder **sponsorer,** har dette for vårt tilfelle begrenset seg til ett firma, nemlig ESSO Norge A/S. De har betalt utgivelsen av vårt friluftskart, samt en friluftskalender som ble utgitt i friluftslivets år 1993.

Vi har gjort mest i våre **utfartsområder,** til glede for alle som bor i regionen. Det har vært viktig å få til positiv dialog med grunneiere og oppnå et tillitsforhold. Selv om folk i h.h.t. friluftsloven har lov til å ferdes i utmark, er det best for alle parter at dette skjer under forhold som er basert på en felles forståelse. Dessuten er det også mye innmark. Når friluftsfolket ledes på merkede stier, får grunneierene også mer oversikt over situasjonen.

Det koster å ta vare på friluftsområdene. Dessverre har tilstramninger i den kommunale økonomien gjort at vi har vært nødt til å prioritere bolignære områder på bekostning av friluftsområdene. Så midlene til **vedlikehold** avtar samtidig som anleggene øker i omfang. I år har vi tilsammen ca kr. 450.000 til vedlikehold, mot kr. 650.000 i 1997. Dette er ikke noen holdbar situasjon.

"Kampen om arealene" blir en helt annen når vi kommer i de bolignære områdene. Sandnes by er som nevnt bygd opp omkring området hvor Storåna treffer Gandsfjorden. Det går et markert landskapsskille langs Gandsfjorden, Storåna og videre sørover. På østsiden er det høgheier og fjell, her finner vi de store friluftsområdene, som også er nærfriluftsområder for befolkningen på denne siden av Gandsfjorden. På vestsiden dominerer det lave bølgende jærlandskapet, hvor bebyggelsen grenser inntil jordbruksarealer. I disse delene av byen har innbyggerene liten tilgang på nærfriluftsområder. Vi har et ønske om å tilrettelegge slik at befolkningen kan ta seg ut i det bolignære kulturlandskapet. Det har vist seg å være problematisk å få gjennomført aktuelle prosjekter. Jo nærmere bebyggelsen ligger, jo værre kan det være å få noe til. Veldig mange grunneiere er positive, men en grunneier kan blokkere et godt prosjekt. Og det har vi opplevd i den vestlig delen av kommunen. Da er det godt at kommunen i løpet av noen år vil forvandle den nedlagte fyllplassen til et stort friområde for denne delen av befolkningen.
Et annet eksempel kan nevnes fra kommunens nest største tettsted, Hommeråk som ligger nordøst i kommunen. Her ligger Frøylandsvannet inntil bebyggelsen, og det er klart

ønskelig å få etablert en turveg rundt vannet. Dette har vi heller ikke lykkes med. I slike saker står grunneierinteresser mot almenne interesser.Jeg tror at tiden vil arbeide for at løsninger modnes. Bynært jordbruk kan ikke overleve dersom ikke byfolket slipper inn i kulturlandskapet.

"Kampen om arealene" spisser seg også til i Sandnes på tradisjonell måte. Allerede i løpet av få år vil store deler av Bogafjell, et av de viktigste nærturområdene øst for byen, være nedbygd i samsvar med allerede vedtatte planer. Selv om det legges tilrette for grønne korridorer slik at befolkningen kan nå ut til de bakenforliggende turområdene, blir avstanden fra nåværende boligområder til gjenværende turområder, vesentlig større. Områder som en før nådde lett til fots eller med sykkel, må en nå sette seg i bilen for å nå.

I kommunens årsrapport for 1997, er hele baksiden viet spørsmålet

Hvor skal alle Sandnesfolkene bo?

Prognoser tyder på at folketallet kan være mellom 80-100.000 i Sandnes kommune i år 2030, mot dagens 50.000. Bystyret har vedtatt at jordbruksarealene i kommunens vestre områder skal bevares. Derfor er det startet en debatt om hvor utbyggingen skal skje i fremtiden. Fra politisk hold er det kommet signaler om at en må se etter arealer østover, d.v.s. rett inn i det som i dag er attraktive friluftsområder med varierte og høge friluftskvaliteter. Det er duket for mulige konflikter mellom utbyggings- og friluftsinteresser i en slik diskusjon, og fremtiden vil vise om kommunen vil være i stand til å gjøre fornuftige beslutninger. Med friluftsøyne blir spørsmålet hvordan kan vi vinne arealkampen? Jeg har ikke et klart svar på spørsmålet. Men jeg tror at det vil være helt nødvendig at det så tidlig som mulig rettes fokus mot de friluftskvalitetene som områdene har. Det må gjøres registreringer og analyser, slik at en får synliggjort kvalitetene og om nødvendig gradert disse. Da kan en ha mulighet for å lykkes med at hensynet til friluftsinteressene blir en viktig premiss i arealvurderinger og planutarbeidelser. Jeg tror at vi som er opptatt av friluftsliv i kommunen, trenger gode lykkeønskninger med på vegen i den diskusjonen som står foran oss.